

УДК 371.134.78

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2019-92-5-239-248>

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ХОРОМ

В. В. Юнда

ORCID 0000-0003-2485-1806

У статті розкрито сутність та зміст професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи з дитячим хором. Це пов'язано, в першу чергу, з необхідністю активізації дитячого хорового виконавства, що зумовлено природною потребою суспільства в збереженні та подальшому розвитку традицій вітчизняної хорової культури. Дитячий хоровий спів як самий доступний, емоційний та популярний вид дитячої музичної діяльності є найбільш важливим засобом у вихованні емоційної сфери дитячої особистості.

Специфіка роботи з дитячим хором потребує від майбутнього вчителя музики не тільки глибоких знань і навичок вокально-хорової роботи, а й специфічних якостей. Підготовка майбутнього хормейстера, який поєднує в собі риси музиканта, диригента хору, педагога-хормейстера, є однією з актуальних проблем. У XXI столітті в основі професійної підготовки майбутніх хормейстерів лежить положення про те, що найважливішою складовою є розвивальна складова особистості, яка буде формувати у майбутніх хормейстерів здатність до самоосвіти і саморозвитку, вміння критично мислити, творчо використовувати знання і навички, вміння досягати поставлених цілей та усвідомлювати свою професійну відповідальність перед українським суспільством. Компетентність хормейстера, який буде усвідомлювати значущість хорового мистецтва у розвитку духовної культури молодого покоління, повинна відповідати вимогам сучасності.

Доведено, що професійна діяльність вчителя музичного мистецтва є багатоаспектною і включає в себе виконавський, педагогічний і управлінський аспекти, вона є неможливою без вокальної, інструментальної і диригентсько-хорової підготовки. Наголошено, що успіх майбутньої роботи вчителя музичного мистецтва значною мірою залежить від того фундаменту, який він отримає в навчальному закладі.

Ключові слова: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, дитячий хор, вокальна, інструментальна і диригентсько-хорова підготовка.

Постановка проблеми. Реалізація стратегічних положень Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), провідних ідей Концепції Нової української школи (2017) загострює проблему підготовки компетентного вчителя музичного мистецтва нової формації, який буде володіти навичками критично мислити, досягати поставлених цілей і успішно вибудовувати партнерські стосунки з суб'єктами педагогічного музично-естетичного процесу в сучасній школі. Зазначене наголошує на необхідності оновлення професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, коли студент буде занурений в умови сучасної української школи шляхом моделювання контексту майбутньої музично-естетичної роботи, в якій значуще місце займає вокально-хорове виховання. Дитячий хоровий спів як самий доступний і емоційний вид дитячої музичної творчості завжди вважався найбільш важливим засобом у вихованні емоційної сфери дитячої особистості.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблема професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до роботи з дитячим хором досліджувалась науковцями у різних аспектах. Так, підвищення ефективності професійної підготовки вчителів музики вивчено у роботах В. Жнивова, А. Козиря, В. Соколова та ін.; особливості взаємодії керівника з хором колективом вивчали А. Авдієвський, В. Мінін, К. Пігров, К. Птиця, П. Чесноков та ін.; проблема творчого розвитку особистості у процесі хорової підготовки вивчена у роботах С. Казачкова, М. Каерштейна, І. Мусіна та ін.

Мета статті – дослідження сутності та змісту професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи з дитячим хором.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи з дитячим хоровим колективом є на сьогоднішній день однією з найбільш актуальних і важливих. Це пов'язано, в першу чергу, з необхідністю активізації дитячого хорового виконавства, що зумовлено природною потребою суспільства в збереженні та подальшому розвитку традицій вітчизняної хорової культури. Не менш значущим (в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва) є статус дитячого хору як самостійного виконавського напрямку в сучасному мистецтві.

В. Ульянова (2015) вважає, що сьогодні управління якістю музичної освіти у вищих навчальних закладах потребує приведення її у відповідність з міжнародними стандартами, розробленні стандартів діяльності всіх категорій освітнього процесу з метою узгодження їх взаємодії шляхом активізації потенційних можливостей для забезпечення позитивної динаміки показників якості музичної освіти майбутніх учителів, чітким визначенням структури, змісту, методів (с. 57).

Різноманітні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва ґрунтовно розкрито у вітчизняній педагогічній науці. Вагоме значення мають праці Е. Абдуліна, І. Гринчука, О. Єременко, В. Козліна, Н. Лисіна, О. Ляшенко, С. Науменко, О. Ніколаєвої, О. Олексюк, Г. Падалки, Л. Паньків, О. Рудницької, Т. Смирнової, Л. Сбітневої, В. Черкасова, О. Щолокової та інших. На думку директора Інституту педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України І. А. Зязюна, підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва повинна будуватись як система умов його професійного розвитку та саморозвитку, щоб він теоретично і практично був здатен проаналізувати свої професійні можливості, та на цій основі вибудовував програму подальшого зросту.

Н. Буянова здійснила аналіз окремих аспектів професійної підготовки студентів до роботи з дитячим хором. Вона наголошує, що професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва визначається рівнем його професійної компетентності, яка передбачає у студента інтегрування музично-культурологічних знань, психолого-педагогічних знань умінь, навичок. Професійна компетентність включає також інформаційну, освітню, розвиваючу, регулятивну функції (Буянова, 2004, с. 8). На нашу думку, поняття професійної компетентності учителя вдало розкрили І. Лернер, В. Краєвський, А. Хугорський, які розглядають її як єдність трьох компонентів: когнітивний (наявність системи спеціальних і педагогічних предметних знань); операціонально-технологічний (володіння технологіями, методами і способами педагогічної взаємодії, методами навчання); особистісний (етичні й соціальні позиції й установки, риси особистості фахівця).

Проблеми самореалізації та саморефлексії вчителя було досліджено у роботах К. Роджерса, В. Бездухова, Т. Колишевої та ін. Майбутній керівник дитячого хору в ході навчання постійно знаходиться в процесі вибору, приймаючи відповідальність за свої дії, тому потреба самореалізації виступає як особистісна цінність. Все це визначає його поведінку і як студента, і як майбутнього професіонала. В результаті має стабілізуватися його індивідуальна позиція, певна пізнавальна, соціальна і

професійна мотивація як майбутнього вчителя музичного мистецтва. Положення керівника дитячого хору значно ускладнюється тією обставиною, що він має справу відразу з десятками виконавців, будучи сам і виконавцем, і керівником виконавців. «Знайти», «відкрити», «підібрати ключ» до музичного твору – завдання виконавців, але під керівництвом фахівця.

Професійна підготовка майбутнього вчителя неможлива без когнітивного та емоційного компонентів. Переживання, особливо у творчій натурі, надзвичайно важливі, тому що вони впливають на професію. Таким чином, когнітивний і емоційний компоненти професійної підготовки для майбутнього вчителя музики є багато в чому визначальними, виявляючи сутність і сенс самої особистості музиканта, формують цілісне і ціннісне уявлення про самого себе, ставлення до себе (Б. Кайгородов, О. Москаленко та ін.).

Теорія особистісно-орієнтованої освіти (Є. Бондаревська, К. Давидов, А. Тряпціна та ін.) диктує виявлення не тільки професійно-особистісних якостей студента, але і вибудовування міжособистісних відносин викладачів і студентів (так зване діалогове спілкування), диктує необхідність сформованості професійного інтересу до майбутньої музично-педагогічної діяльності.

О. Рудницькою (1996) вперше було розглянуто особливості мистецької освіти в контексті загальної педагогіки. Вона наголошувала на основних ознаках педагогічної майстерності, а саме на «особливому стані творчого самовираження, активності, різноплановому баченні ситуації, її глибокого усвідомлення або розвиненої ситуації» (с. 42). Дослідниця виводить власну класифікацію педагогічних принципів: довершення навчальної дії виховною, залежність розвитку особистісних якостей від створених педагогічних ситуацій, спонукання до творчого самовираження тощо.

Сучасні педагоги А. Козир, С. Крамська (2011) вважають, що підготовка студентів до роботи з дитячим хором має особливе значення в той період, коли студенти проходять активну практику з дитячим колективом в умовах школи. Автори зауважують, що лише в умовах особистісної емоційної взаємодії (в умовах хорového шкільного колективу), де керівник має змогу самостійно контролювати власний вплив на виконавців, процес професійної підготовки майбутнього хормейстера набуває більшої ефективності (с. 21).

В процесі хорової практики студенту надається можливість об'єднати теоретичні знання, отримані при вивченні диригентсько-хорових дисциплін у ВНЗ, з практичними вміннями організації та проведення

різних видів вокальної роботи з дітьми. Отримані в ході самостійної хормейстерської практики знання, вміння і навички систематизуються і втілюються в знайдені власним шляхом способи і прийоми спілкування та управління вокальними та хоровими колективами різних типів і видів. Залучення студентів до активної педагогічної діяльності розвиває інтерес до науково-дослідної роботи

До важливих етапів підготовки вчителя музичного мистецтва до роботи з хором відомі педагоги відносять: індивідуальні заняття, на яких вивчається шкільний пісенний репертуар, здійснюється уточнення методів роботи зі шкільним хоровим колективом, складання плану репетицій, визначення можливих труднощів хорового виконання та визначення шляхів їх подолання; систематизація знань у галузі практичної роботи з дитячими хоровими колективами, формування у студентів навичок та умінь усвідомленого й художньо-естетичного виконання творів, розвиток професійних умінь, які необхідні в роботі з дитячим хором.

На практичних заняттях з диригування детально відпрацьовуються прийоми роботи студента над елементами вокально-хорової техніки, управлінням звучання хору, здійсненням художньо-виконавських завдань.

Значну теоретичну базу для подальшої практичної діяльності та формування хорової культури студентів надають хорові дисципліни навчального плану. У процесі роботи студенти знайомляться з історією розвитку хорового мистецтва в країні, дізнаються про елементи співочої техніки, про ансамблі в хорі і засобах їх виконавської виразності, методи формування вокально-хорових навичок в дитячому колективі, вікові особливості музичного розвитку дітей, специфіку дитячого хору та основні принципи вокально-хорової роботи з дітьми тощо (Попович, 2013, с. 172).

Заняття з дитячими хоровими колективами мають ряд специфічних властивостей – організаційно-структурних, змістовних та інших. Оскільки головне в цих заняттях – пробудити активність дітей і підлітків, ініціювати їх емоційні реакції, викликати інтерес до співочої діяльності, захоплюватись нею, – необхідно включати в структуру занять зі студентами елементи гри, органічно поєднуючи їх з процесом навчання хоровому співу. У контексті ігрової діяльності (навіть у найпростіших її різновидах) міцніше засвоюються необхідні знання, вміння і навички. Одночасно повинна зберігатися спрямованість на високу якість виконання музики, на вироблення якостей самоконтролю в діях юних хористів.

Серед факторів, що забезпечують успіх вокально-хорової роботи з школярами, першочергове значення мають: умілий підбір співочого репертуару, здатного зацікавити і захопити хористів; жива, образна мова педагога, що ілюструє музичний матеріал різного роду порівняннями,

метафорами тощо; ясний і чіткий диригентський жест, орієнтований на дитяче сприйняття і адекватно передає зміст музики; динамічна зміна різних видів і форм занять.

Н. Буянова (2004) розглядає прийоми і способи роботи в диригентсько-хоровому класі крізь особливу, специфічну призму управління дитячим хоровим колективом. Йдеться про можливі шляхи і способи формування у майбутніх керівників дитячого хору інтересу до певного виду діяльності, потреби в ній; про стимулювання відповідних мотиваційних механізмів. Як зауважує автор, поступове включення в програму навчання предметів, присвячених профорієнтації студентів-хоровиків, призводить до позитивних змін у їх професійній свідомості (с. 16).

Підготовка студентів до роботи з дитячим хором спрямована на розвиток і практичне застосування комплексу знань і навичок, отриманих керівником дитячого хору в ході навчання. Основна мета – підготовка фахівця, здатного здійснювати художнє керівництво та управління дитячим хоровим колективом у процесі репетиційної та концертно-творчої роботи.

Професійно-педагогічна спрямованість викладання дисциплін виконавської підготовки; орієнтація на розвиток досвіду самоосвіти та самостійності студента; використання різних видів і форм навчальних занять у процесі професійної підготовки вчителя музики стануть більш дієвими у зв'язку з інтегративним підходом в музично-педагогічній освіті, що забезпечить майбутньому вчителю музичного мистецтва вихід не тільки на новий рівень професійних знань і умінь, але, перш за все, сприятиме цілісності його майбутньої професійної музично-педагогічної діяльності.

Оволодіння в сукупності ігровими, наочно-ілюстративними та образно-емоційними прийомами впливу дозволяє досягти якісних результатів в хормейстерській роботі з дітьми. Але теоретичні знання та практичні вміння, будучи основоположною базою професіоналізму, не можуть бути повною мірою реалізовані, якщо особистість диригента не містить в собі певні властивості та якості характеру (Попович, 2013, с. 118).

У процесі підготовки вчителя до роботи з дитячим хором слід створювати умови, які будуть сприяти ефективності підготовки до роботи у сучасній школі. Розумінню майбутнім вчителем значущості хорового виховання у педагогічному процесі виховання духовної культури молодого покоління, розуміння традицій українського вокально-хорового виховання, особливостей розвитку культури українського народу, формування

професійних якостей педагога-хормейстера (знання психологічних особливостей розвитку дитячого голосу та навичок розвитку співочої культури дітей), вміння усвідомлювати та доносити до дітей зміст та особливості художніх образів вокально-хорових творів; розуміння стилевих та жанрових особливостей дитячих творів тощо є важливими якостями професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи з дитячим хором. «Формування майбутнього фахівця, – наголошує Л. Левчук (2005), – є визначним процесом, на який впливає «певний комплекс культурних цінностей і духовних орієнтацій, створюється унікальність умов кожної людини» (с. 55).

Висновки. Професія вчителя музичного мистецтва багатофункціональна, вона включає виконавську, управлінську, педагогічну та організаційну діяльність. У широкому сенсі можна сказати, що вчитель музичного мистецтва повинен бути освіченим універсальним музикантом і педагогом. Щоб успішно викладати, необхідно, перш за все, володіти відповідними знаннями і вміннями. Чим більше їх у педагога, чим вільніше він володіє ними, тим вище його кваліфікація. Загальна культура й освіченість педагога в значній мірі залежить від широти кругозору і тих знань, які дає професійна підготовка в цілому, і, перш за все, від якості знань з гуманітарних предметів, що дуже важливо в музичній педагогіці.

Таким чином, професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає не лише у прищепленні йому знань, а й у навчанні його здатності передавати свої знання дітям і навчати їх різними способами музичної діяльності. Для оволодіння способами передачі знань необхідна не тільки теорія, але й практика: чим більше її буде, тим швидше настане професійна адаптація – рівень пристосування до умов виробничої роботи. Необхідною умовою є усвідомлення значущості вокально-хорового мистецтва у професійній діяльності вчителя музичного мистецтва до роботи з дитячим хором.

Література

1. Буянова Н. Б. Профессиональная подготовка руководителей детских хоровых коллективов : автореф. канд. пед. н. ... 13.00.02. Москва, 2004.
2. Козир А. В. Диригентсько-хорова підготовка як основа фахового становлення майбутнього вчителя музики. *Молодь і ринок*. 2011. № 11. С. 19-24.
3. Левчук Л. Т., Панченко В. І., Кучерюк Д. Ю. Естетика : підручник. Київ : Вища шк., 2005. 431 с.
4. Попович Н. М. Професійно-особистісний досвід у структурі підготовки майбутнього вчителя музики : монографія. Київ : НАКККіМ, 2013. 360 с.
5. Рудницька О. П. Професійна освіта і мистецтво (традиції, пошуки, перспективи). *Мистецтво та освіта*. 1996. № 1. С. 39-44.

6. Ульянова В. С. Адаптивне управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі. Управлінсько-виховний аспект : монографія. Харків : «Смугаста типографія», 2015. 320 с.

References

1. Buyanova, N. B. (2004). *Professionalnaya podgotovka rukovoditeley detskikh khorovykh kollektivov [Professional training for leaders of children's choirs]*. (Abstract of Candidate's Thesis in Education). Moscow (rus).
2. Kozyr, A. V. (2011). *Dyryhentsko-khorova pidhotovka yak osnova fakhovoho stanovlennia maibutnoho vchytelia muzyky [Conducting choir training as a basis for professional formation of a future music teacher]*. *Molod i rynek*, 11, 19–24 (ukr).
3. Levchuk, L. T., Panchenko, V. I., & Kucheriuk, D. Yu. (2005). *Estetyka [Aesthetics]: pidruchnyk*. Kyiv: Vyscha shk. (ukr).
4. Popovych, N. M. (2013). *Profesiino-osobystisnyi dosvid u strukturi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky: monohrafiia [Professional-personal experience in the structure of preparation of the future music teacher: monohrafiya]*. Kyiv: NAKKKiM (rus).
5. Rudnytska, O. P. (1996). *Profesiina osvita i mystetstvo (tradytsii, poshuky, perspektyvy) [Vocational education and the arts (traditions, prospects. Perspectives)]*. *Mystetstvo ta osvita*, 1, 39-44 (rus).
6. Ulyanova, V. S. (2015). *Adaptyvne upravlinnia yakistiu muzychnoi osvity u vyshchomu pedahohichnomu navchalnomu zakladi. Upravlinsko vykhovnyi aspekt: monohrafiia [Adaptive quality management of music education in a higher pedagogical institution. Managerial and educational aspect: monohrafiya]*. Kharkiv: "Smuhasta typohrafiya" (rus).

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА К РАБОТЕ С ДЕТСКИМ ХОРОМ

В. В. Юнда

В статье раскрыта сущность и содержание профессиональной подготовки будущего учителя музыкального искусства к работе с детским хором. Это связано, в первую очередь, с необходимостью активизации детского хорового исполнительства, что обусловлено естественной потребностью общества в сохранении и дальнейшем развитии традиций хоровой культуры. Детское хоровое пение как самый доступный, эмоциональный и популярный вид детской музыкальной деятельности является важным средством в воспитании эмоциональной сферы детской личности.

Специфика работы с детским хором требует от будущего учителя музыки не только глубоких знаний и навыков вокально-хоровой работы, но и специфических качеств. Подготовка будущего хормейстера, который сочетает в себе черты музыканта, дирижера хора, педагога-хормейстера, является одной из

актуальных проблем. В XXI веке в основе профессиональной подготовки будущих хормейстеров лежит положение о том, что важнейшей составляющей является развивающая составляющая личности, которая будет формировать у будущих хормейстеров способность к самообразованию и саморазвитию, умение критически мыслить, творчески использовать знания и навыки, умение достигать поставленных целей и осознавать свою профессиональную ответственность перед украинским обществом. Компетентность хормейстера, который будет осознавать значимость хорового искусства в развитии духовной культуры молодого поколения, должна отвечать требованиям современности.

Доказано, что профессиональная деятельность учителя музыкального искусства является многоаспектной и включает в себя исполнительный, педагогический и управленческий аспекты, она невозможна без вокальной, инструментальной и дирижерско-хоровой подготовки. Отмечено, что успех будущей работы учителя музыкального искусства зависит в значительной степени от того фундамента, который он получит в учебном заведении.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущего учителя музыкального искусства, детский хор, вокальная, инструментальная и дирижерско-хоровая подготовка.

THE ESSENCE AND CONTENT OF THE TRAINING OF THE FUTURE TEACHER OF MUSICAL ART FOR WORK WITH THE CHILDREN'S CHOIR

V. V. Yunda

The article reveals the essence and content of the professional training of the future teacher of musical art to work with the children's choir, which is important and necessary. This is primarily due to the need to intensify children's choral performance, which is conditioned by the natural need of society in preserving and further developing the traditions of the national choral culture. It has been pointed out that children's choral singing, as the most accessible, emotional and popular kind of children's musical activity, has always been considered the most important means in the education of the emotional sphere of the child's personality. In connection with this, the responsibility of the educational institutions, whose purpose is to prepare future teachers of musical art for work with children's choir, is growing.

It is proved that the specifics of work with children's choir require from future music teacher not only deep knowledge and skills of vocal and choral work but also specific qualities because he must be both the performer and teacher educator, organizer, etc.

It is stated that various aspects of the professional training of the future teacher of musical art are thoroughly disclosed in the domestic pedagogical science. It is disclosed that the basis of the training of future teachers lies in the provision that the most important component is the developing component of the individual, which will shape future teachers' ability to self-education and self-development, the ability to think

critically, creatively use knowledge and skills. The preparation of the future choirmaster, which combines the features of a musician, choir conductor, choirmaster teacher, is one of the actual problems. In the 21st century, the basis for the professional training of future choirmasters is the provision that the most important component is the developing component of the personality, which will form the ability of future choirmasters to self-education and self-development, the ability to think critically, creatively use knowledge and skills, the ability to achieve goals and be aware their professional responsibility to Ukrainian society. The competence of the choirmaster, who will be aware of the importance of choral art in the development of the spiritual culture of the young generation, must meet the requirements of modernity.

It is proved that the professional activity of the teacher of musical art is multifaceted and includes executive, pedagogical and managerial aspects; it is impossible without vocal, instrumental and conductor-choral training, which provides for the ability to read vocal and choral scores freely, to conduct choruses, to possess a method of development singing voice, to know the peculiarities of work with children's choruses, etc. It is stressed that the success of the future work of the teacher of musical art depends to a large extent on the foundation that he will receive at an educational institution.

Keywords: *Professional training of the future teacher of musical art, children's choir, vocal, instrumental and conductor-choral preparation.*

Юнда Вікторія Вікторівна – викладач, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава, Україна). E-mail: jundaviktoria@gmail.com

Yunda Viktoriya Viktorivna – teacher, State Institution Lugansk National Taras Shevchenko University (Poltava, Ukraine). E-mail: jundaviktoria@gmail.com